

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

**AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIM  
ARACI FONLARININ TÜRKİYE KIRSALININ  
KALKINDIRILMASINDAKİ ROLÜ: ÇANAKKALE İLİ  
ÖRNEĞİ<sup>1</sup>**

Semih ORUÇ<sup>2</sup> & Mustafa KARA<sup>3</sup>

**Öz**

*Kalkınma olgusu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Savaş nedeniyle kalkınması duran Avrupa ülkeleri, süper güç haline gelen Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle, yeniden hızlı bir kalkınma sürecine girmişlerdir. Bilim, sanayi, teknoloji ve sermaye alanlarında geçmişten gelen tecrübe ve birikime sahip Avrupa ülkeleri sanayi ve teknoloji temelli kalkınma hamlelerini kısa sürede tamamlamışlardır. Avrupa ülkelerinin sahip oldukları kalkınma altyapısından mahrum olan ve tarımsal nitelikleri ağır basan gelişmekte olan ülkeler için ise kırsal kalkınma modelleri önerilmiştir. Buna göre, gelişmiş ülkeler bilim, sanayi, teknoloji, sermaye ve finans alanlarına yatırım yapacaklar, gelişmekte olan ülkeler ise gıda, tarım ve hayvancılık yatırımlarıyla kalkınmaya katkıda bulunacaklardır. Bu çerçevede 1950'lerden itibaren Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi örgütler kalkınma-kırsal kalkınma alanlarındaki girişimleriyle ve ayırdıkları fonlarla gelişmekte olan ülkelerin kırsal kalkınma faaliyetlerini desteklemektedirler. Bu kapsamda, araştırmanın amacı, Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınma desteklerinden IPARD-Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı fonlarının Türkiye kırsalının kalkındırılmasında rolü olup olmadığının ortaya konmasıdır. Araştırma kapsamına, Türkiye'de IPARD fonlarından destek alan tüm iller ve sektörler girmekle birlikte, çalışmanın nitel bir araştırma şeklinde planlanması, zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle araştırma Çanakkale ilindeki en fazla destek alan yedi sektör ile sınırlandırılmıştır. Araştırma verileri görüşme yöntemiyle elde edilmiş, içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Veri analizinde MAXQDA-The Art of Data Analysis Programından yararlanılmıştır. Sonuçta, Çanakkale ili özelinde IPARD Fonlarının en önemli katkısının ekonomik olduğu görülmüştür. Fonların dağıtımında*

- 1 Bu araştırma, Doç. Dr. Mustafa Kara danışmanlığında Uzman Semih Oruç tarafından hazırlanan "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Desteklerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi: Çanakkale İli Örneği" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. 05-06 Temmuz 2021 tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuş ve Konferans Bildiri Özetleri E-Kitabında yayımlanmıştır.
- 2 Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Yerinde Kontrol Uzmanı, semih.oruc@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7799-6331>
- 3 Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, mustafakara@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2012-4815>

*bürokratik işlemlerin fazlalığı, proje danışmanlık faaliyetlerinin yetersizliği ve proje takviminin net olmamasından kaynaklanan sorunların yaşandığı anlaşılmıştır. Proje sürecinde yaşanan sorunların IPARD fonlarından yararlanan proje sahiplerini olumsuz etkilediği belirlenmiştir.*

**Anahtar Kelimeler:** *Kalkınma, Kırsal Kalkınma, IPARD, Avrupa Birliği, Türkiye.*

**JEL Kodları:** O18, O20, Q18, R11.

**Başvuru:** 19.07.2021      **Kabul:** 17.01.2022

## THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION PRE-ACCESSION FINANCIAL AID INSTRUMENT FUNDS IN RURAL DEVELOPMENT IN TURKEY: THE CASE OF ÇANAKKALE<sup>4</sup>

### **Abstract**

*The phenomenon of development has become one of the most important agenda items globally, especially in European countries, after the Second World War. The European countries, whose development stopped due to the war, entered a rapid development process with the support of the United States of America, which became a superpower. European countries, which have experience and knowledge from the past in the fields of science, industry, technology, and capital, have completed their industry and technology-based development moves in a short time. Rural development models have been proposed for developing countries, which lack the development infrastructure of European countries and whose agricultural characteristics predominate. Accordingly, developed countries will invest in science, industry, technology, capital, and finance, while developing countries will contribute to the development with their investments in food, agriculture, and livestock. In this context, since the 1950s, organizations such as the United Nations, the World Bank, and the European Union have been supporting the rural development activities of developing countries with their initiatives in the fields of development-rural development and the funds they allocate. In this context, the research aims to reveal whether the IPARD-Pre-Accession Financial Assistance Instrument funds, one of the rural development supports of the European Union, have a role in the development of Turkey's rural areas. Although all provinces and sectors in Turkey receiving support from IPARD funds are included in the scope of the research, the study was limited to the seven sectors that received the most support in Çanakkale due to the planning of the study as a qualitative research and time and cost constraints. Research data were obtained by interview method and analyzed by subjecting content analysis. MAXQDA-The Art of Data Analysis Program was used in data analysis. As a result, it has been seen that the most important contribution of IPARD Funds in Çanakkale province is economical. It has been understood that problems arise from excessive bureaucratic procedures, the inadequacy of project consultancy activities, and unclear project schedules in the distribution of funds. It has been determined that the problems experienced during the project process have a negative impact on the project owners benefiting from IPARD funds.*

**Keywords:** *Development, Rural Development, IPARD, European Union, Turkey.*

**JEL Codes:** O18, O20, Q18, R11.

---

4 The Extended English Summary is located the end of article.

*“Bu çalışma, Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”*

## 1. GİRİŞ

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, kalkınma çabalarına hız verilmiştir. Devlet eliyle hem sanayi hem de kırsal kalkınma politikaları uygulanmıştır. Tarımsal niteliğinin ağır bastığı, halkın büyük oranda kırsalda yaşadığı ilk dönemlerde, Türkiye’de kalkınmanın kırsaldan başlanarak sağlanacağı düşünülmüş ve bu yönde çeşitli düzenlemeler yapılmış, uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 1960 sonrası Planlı Kalkınma Dönemiyle birlikte, devletin kırsal kalkınmaya yönelik girişimleri, uluslararası örgütlerden sağlanan fonlarla desteklenmiş, kırsal ve bölgesel kalkınmaya yönelik projeler geliştirilmiş ve uygulanmasına çalışılmıştır. Türkiye’de, 2000’li yıllardan itibaren, kırsal kalkınmaya yönelik en önemli gelişmeler Avrupa Birliği (AB) üyelik süreciyle başlamıştır. AB, üye ve aday ülkelere kırsal kalkınmaya yönelik IPARD-Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında fon sağlamaktadır. Türkiye de aday ülke olarak, IPARD’dan yararlanmak üzere gerekli düzenlemelerini yapmış, kurumsallaşmasını tamamlamıştır. AB ülkeleri ve aday ülkelerde, IPARD fonlarından yararlanmak isteyen girişimciler belirlenen sektörlere ilişkin projelerini geliştirip, ülkelerindeki koordinatör kurum vasıtasıyla bu fonlara başvurabilmektedirler. Türkiye’de, IPARD fonlarının proje sahiplerine ulaştırılmasına aracılık eden kurum, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın ilgili kuruluşu olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu TKDK’dır. Kurum vasıtasıyla sağlanan desteklerin, Türkiye kırsalının kalkındırılması üzerindeki rolünün belirlenmesi, proje sahibi girişimcilerin uygulama sürecinde karşılaştıkları sorunların ortaya konulması ve bunlara çözüm üretilmesi bu araştırmayı yapmaya değer kılmaktadır.

Araştırmada ilk olarak, kalkınma, kırsal kalkınma kavramları açıklanmış, kalkınma kuramları geleneksel ve yeni kalkınma kuramları başlıkları altında toplanarak incelenmiştir. AB’nin IPARD’ın Türkiye’deki işleyişi ve kırsal kalkınmadaki rolü hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci olarak, araştırmanın veri toplama yöntemi ve veri analiz tekniği açıklanmıştır. Üçüncü olarak, araştırma bulguları aktarılmış ve değerlendirilmiştir. Dördüncü olarak, araştırma soruları bulgular kapsamında yorumlanmış, bulguların kuramsal çerçeveye ilişkisi kurulmuş, bulguların hangi noktalarda katkı sunacağı tartışılmış ve bazı öneriler geliştirilmiştir.

### 1.1. Kavramsal ve Kuramsal Bağlamda Kalkınma-Kırsal

#### Kalkınma

Kalkınma, Sanayi Devrimi’yle birlikte kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Önceleri kalkınmış veya kalkınmamış ülkeler ayrımı yapılmadığı belirtilmektedir. Günümüze doğru gelindikçe, kalkınma ülkelerin sanayileşme derecesiyle ilişkilendirilmeye başlamıştır (Ülgüray, 1974: 16). Kalkınmanın, sadece üretimin ve kişi başına düşen gelirin artması değil, ekonomik, sosyal ve kültürel yapının da değişmesi, yenilenmesi

anlamına geldiğini ifade eden Bakırcı (2007) ise, kalkınmayı insanlığın içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal düzeni etkileyip, değiştirebilme yeteneğinin artması şeklinde tanımlamıştır. Geçmişte, salt ekonomik büyüme ve sanayileşme düzeyleriyle eş tutulan kalkınmanın, günümüzde yoksulluğun azaltılması, adil gelir dağılımı, insani gelişim göstergelerinin iyileştirilmesi, bilgi toplumuna uyum gibi alanları da kapsadığı belirtilmektedir (Palabıyık, 2009: 9). Gelişmekte olan ülkelerde ise, tarım toplumu niteliklerinin halen ağır basması nedeniyle kalkınmanın, kırsal kalkınma ile ilişkilendirildiğini ve kalkınmanın kırsal alanlardan başlatılması gerektiğine vurgu yapıldığı söylenebilir.

Kalkınmanın tek bir tanımı bulunmamaktadır. Her ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel, demografik vb. koşulları farklı olduğundan, her devlet için geçerli tek bir kalkınma yaklaşımından söz etmek zaten mümkün değildir. Bu nedenle, tarihsel süreç içerisinde düşünürlerin, kendi toplumlarının şartlarından hareketle, kalkınmaya ilişkin bazı kuramlar geliştirdikleri görülmektedir. Kalkınma kuramlarını “geleneksel kalkınma kuramları” ve “yeni kalkınma kuramları” şeklinde incelemek mümkündür. Tarihsel kalkınma aşamaları, dengeli kalkınma, dengesiz kalkınma ve bağımlılık okulu yaklaşımları geleneksel kalkınma kuramları arasında sayılmaktadır. Geleneksel kuramlarda kalkınma, büyük ölçüde kişi başına düşen gelirin sürekli artışı olarak görülmüş ve ekonomik büyümeyle birlikte anılmıştır. Ekonomik büyümenin, sosyal refah artışını da beraberinde getireceği ileri sürülmüştür. Zaman içerisinde, kalkınma süreçlerinin geleneksel kalkınma kuramlarında belirtilen yönde ilerlemediğinin anlaşılması, bu kuramların yetersizliği olarak değerlendirilmiştir (Mihçı,1996: 75). Geleneksel kalkınma kuramları sadece ekonomik kalkınma ve büyümeye öncelik vermeleri ve ülkeler arası gelişmişlik farklılıklarını göz ardı etmeleri gibi nedenlerle, kalkınmada yalnızca ekonomik faktörlere yoğunlaşmanın yetersiz kalacağı eleştirilerine maruz kalmışlardır. Büyüme ile ilgili bir tezin genel geçer sayılıp, tarihi, kültürü, ekonomisi, nüfus yapısı çok farklı olan tüm ülkelere, aynı şekilde uygulanıp, aynı sonucu beklemenin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçlerinin farklılığı da bu eleştirileri destekler niteliktedir (Yılmaz, 2002: 31).

Yeni kalkınma kuramlarında, ekonomik gelişmeye bağlı olarak, kalkınmanın belirli süreçler ya da sektörlerin desteklenmesiyle kendiliğinden gerçekleşeceğini öne süren geleneksel kalkınma yaklaşımlarından uzaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Yeni kalkınma kuramları da kendilerinden önceki geleneksel kalkınma kuramları gibi kapitalist sistem içerisinde kalarak kalkınma sorununa çözüm üretme gayretinde olmuşlardır. Ancak, kalkınma sürecinde yalnızca sermaye kesiminin karlarını artırmayı değil, tüm toplum kesimlerinin refah ve mutluluğunu artırmayı hedefleyen eğitim, sağlık, demokrasi ve çevre gibi değerleri de kalkınma kavramına eklemişlerdir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ise, tükenbilir kaynakların hem mevcut nesil hem de gelecek nesiller arasında hakkaniyetli paylaşımını önermektedir (bkz. Todaro, 2000: 95; Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2004: 63; Ercan, 2006: 119; Han ve Kaya, 2010: 231; Han ve Kaya, 2012: 270; Öztürk, 2005: 143).

Kalkınmanın bir de kırsal boyutu bulunmaktadır. Kır, en basit ifadeyle kent olmayan, kentsel yerleşmeler dışında kalan yerlerdir (Şahin, 2019: 137; DPT, 2000: 2). Kırsallık ise, mekânsal ve sosyolojik karşılığı olan bir kavramdır. Kırsallık mekânsal bakımdan “kır” ya da “kırsal alan” ile eş anlamlı kullanılsa da “kırsal alan” kavramından daha geniş anlamlıdır. Sosyolojik yönden kırsallık ise “kırsal kesim” kavramıyla ifade edilmektedir. Kırsal kesim, tarımsal faaliyetlerle, geleneksel yaşam ve üretim ilişkilerinin hâkim olduğu, toplumsal ve ekonomik değişimin kentlere göre yavaş seyrettiği, toplumsal iş bölümünün zayıf, yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu bir sosyal çevredir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 1).

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanımlanan “toplum kalkınması” tanımı aynı zamanda kırsal kalkınma tanımı olarak kabul görmüştür. Toplum kalkınması; toplulukların ekonomik, sosyal ve kültürel şartlarını iyileştirmek için gösterdikleri çabaların, devlet desteğiyle birleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (UKKS, 2004: 8). Kırsalda yaşayanların, ekonomik ve sosyal refahları ile yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi sürecidir (GTHB, 2015: 10). Kırsal alanlardaki, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve sağlık koşullarının, o bölgede yaşayan insanlar için ortaya konan her türlü plan, politika ve uygulamalar ile iyileştirilmesidir (Bakırcı, 2007: 33). BM, Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) gibi kurum ve kuruluşların yanı sıra bilim insanlarıncı yapılan tariflerden hareketle, kırsal kalkınmanın, kırsal alanda yaşayan ve geçimlerini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda, önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların kalkındırılmasını sağlama savaşı şeklinde tanımlanmaktadır. Tarımsal kalkınma ve kırsal sanayi de kırsal kalkınmanın temel bileşenleri kabul edilmektedir (T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2004: 431). Kuşat (2014: 69), kırsal kalkınmanın temel bileşenin tarım, kalkındırılması hedeflenen toplulukların da büyük oranda köyler olduğunu belirtmektedir. Kırsal kalkınma programları, geçimlerinin önemli bir bölümünü tarımdan sağlayan köylülere yönelik olduğundan, kırsal turizm faaliyetlerinin köylülere benimsetilmesiyle, kırsal kalkınmanın kırsal turizmle gerçekleştirilmesinin mümkün olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle, tarım ve kırsal sanayinin yanında, kırsal turizm de kırsal kalkınmanın bileşenleri arasında sayılabilir.

Kırın yücelten, önemseyen ve geliştirmeyi hedefleyen ilk düşüncelerin, kentleşme ve sanayileşme süreçlerinin ilk ortaya çıktığı ve birlikte yaşandığı, İngiltere’den geldiği görülmektedir. 1902’de Ebenezer Howard, sanayileşme ve kentleşme sorunlarına çözüm olarak 32 bin nüfuslu, köy ve kentin iyi yönlerini bir araya getiren “bahçe-kent” düşüncesini geliştirmiştir. Letchworth ve Welweyn bahçe-kentleri bu şekilde kurulmuşlardır. Bahçe-kent düşüncesinden etkilenen Frederick J. Osborn, kırdan kente göçü önceden belirlenen merkezlere yönlendirmeyi esas alan “yeni kent” düşüncesini geliştirmiştir. İngiltere’de 1946’da yeni kentler kurulmaya başlanmış, Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’de de yeni kentler kurulmuştur

(Şahin, 2019: 139-141). Amerikalı kent plancısı Richard Meier 1960’larda, kıyı terk ederek, büyük kent merkezlerine yönelen kitleleri, bu merkezleri köylere bağlayan yollar üzerinde ve kent merkezine 25-30 kilometre mesafede kurulacak birimlerde toplamayı hedefleyen kentsel-köy düşüncesini geliştirmiştir. Köy-kent ve kentsel-köy düşüncelerinden harekete, 1971’de Raanan Weitz tarafından “kırsal-kent” düşüncesi geliştirilmiştir. Kırsal-kentlerin başlıca fonksiyonları, tarımsal gelişmeyi, sanayileşmeyi ve modernleşmeyi hızlandırmaktır. Tarımla sanayinin birleşmesi bu birimlerde sağlanacaktır (Koç ve Gül, 2004: 117). Kıyı yücelten, kırsal kalkınma bağlamında değerlendirilebilecek bu ilk fikirlerin ortak özellikleri, kentleşme ve sanayileşmeyi birlikte yaşandığı ülkelerde geliştirilip uygulanmaları, kentin iyi yönlerini kıra taşıyarak, kırsal göçü kent merkezlerinden uzak tutmayı, göçü yeni oluşturulan birimlere yönlendirmeyi önermeleridir.

Kırsal kalkınma yolundaki çabalar başlangıçta, temel bazı kentsel hizmetleri kırsal alanlara ya da yeni oluşturulan birimlere götürülerek kırsal nüfusu kent merkezleri dışında tutmaya yönelikken, zamanla teknolojik ve sosyo-ekonomik etkenlerle değişime uğramıştır. 1960’larda “modernizasyon”, 1970’lerde “devlet müdahalesi”, 1980’lerde “serbest pazar” ve 1990’larda “katılım ve yetkilendirme” kavramlarıyla ifade edilen bu değişim sürecinde, dönemselsel olarak farklı fikirlerin öne çıktığı belirtilmektedir. Mesela, 1980’lerde kullanılan “gıda güvenliği ve açlık analizlerinden, 1990’larda “sürdürülebilir geçim” kavramı türetilmiştir. Bazen de kullanılan terminoloji zaman içerisinde değişim göstermiştir. Mesela, 1980’lerde “yoksulluğun hafifletilmesi”, 1990’larda “yoksulluğun azaltılması”, 2000’lerde ise “yoksulluğun ortadan kaldırılması” şeklinde kullanılmaya başlamıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 7). Dünyadaki gelişmelere paralel şekilde, AB’nin kırsal kalkınma politikaları da zamanla değişime uğramıştır. 2000’de başlayan değişim sürecinde, 1698/2005 sayılı Konsey Tüzüğünde, 2007’den itibaren uygulanmak üzere, kırsal kalkınma hedefleri a) tarım ve ormancılık sektörlerinin rekabetçiliğinin iyileştirilmesi, b) çevre ve kırsal kesimi iyileştirme, c) kırsal alanlarda yaşam kalitesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, d) kırsal ekonominin geliştirilmesi faaliyetlerinin birleştirilmesi şeklinde dört eksen üzerine kurulmuştur. AB, üyeleri arasında kırsal kalkınmaya yönelik sosyo-ekonomik destek ve yerel yönetimlerin geliştirilmesini amaçlayan LEADER Programını uygulamaktadır. Birlik, aday ya da potansiyel aday ülkelere yardımda bulunmak üzere, Aday Ülkeler Katılım Öncesi Mali Yardım Programı-IPA’yı devreye sokmuştur. IPA aynı zamanda, aday ülkelerdeki tarım sektörü ile kırsal alanların sürdürülebilir bir şekilde Birliğin ortak tarım politikalarına uyumlarını da kapsamaktadır (Gülçubuk vd., 2010).

Kırsal kalkınma, az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler bakımından daha önemlidir. Dünya nüfusunun yarısından fazlası gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarında, kaynakların yeterince değerlendirilemediği, sağlık koşulları yetersiz, tarımın ilkel yöntemlerle yapıldığı yerlerde yaşamaktadır. Böyle bir ortam dünya nüfusunun önemli bir kısmının yoksulluk ve sefalet içerisinde yaşamak zorunda olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde tarım en önde gelen sektör

olduğundan, kalkınmaya yönelik geliştirilen politikalar da kırsal kalkınma ağırlıklı olmaktadır. Bu ülkelerde çözülmeye çalışılan kırsal kalkınmaya ilişkin sorunlar altyapı yetersizlikleri, eğitim ve sağlık koşullarının olumsuzluğu, tarımsal verimliliğin düşüklüğü, içme ve sulama suyu azlığı, toprak erozyonu gibi fiziksel sorunların yanında; işlenebilir arazilerin azlığı, devlet hizmetlerinin yetersizliği ya da bunlara ulaşamaması, büyük çiftlik sahiplerine bağlılık gibi yapısal olmayan sorunları kapsamaktadır. Kırsal kalkınma politikalarında izlenen stratejiler ise teknolojik stratejiler, katılımcı-reformist stratejiler, yapısal stratejiler şeklinde sıralanmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal kalkınma projesi ya da projeler demeti şeklinde, bir kırsal kalkınma programı olarak uygulanmaktadır. Bu uygulamalar devlet kuruluşları ya da gönüllü kuruluşlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Kırsal kalkınmanın temel prensiplerinin de herkese ulaşılabilirlik, bağımlılık yaratmamak, sürdürülebilirlik, aşamalı yaklaşım, katılım ve etkililik olması gerektiği ifade edilmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006: 121-125).

Dünya Bankası tarafından, 1950 yılında hazırlanan Barker Raporu, Türkiye'nin en hızlı kalkınma aracının tarım sektörü olduğunu ve önceliğin tarımsal üretime verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar Cumhuriyetin ilk dönemlerinde nüfusun yaklaşık %75'inin kırsal kesimde yaşaması nedeniyle, kalkınmanın kırsaldan başlatılması gerektiği düşünülse de, 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme, asfalt yollarla köylerin ilçe ve illere bağlanması, toprakların bölünmesi ve aileleri besleyemez hale gelmesi, toprak reformunun gerçekleştirilememesi, kan davaları ve terör gibi nedenlerle kırdan şehirlere ve büyükşehirlere yoğun göçler yaşanmıştır. Türkiye nüfusunun artık %93'ü il ve ilçe merkezlerinde yaşarken, belde ve köylerde yaşayanların oranı %7'ye gerilemiştir (TÜİK, 2021). Dolayısıyla, Türkiye'nin kalkınmasının yolunun kırsal kalkınmadan geçtiği söylemi artık geçerliliğini yitirmiştir. Bununla birlikte, AB ile Türkiye arasında 2005'te başlayan tam üyelik müzakereleri kapsamında, Birliğin ortak tarım politikalarına uyum sağlayabilmek için AB IPARD'dan yararlanılarak çeşitli projeler yürütülmektedir.

## 1.2. Türkiye'de Kırsal Kalkınma ve Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

Türkiye'de, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar kalkınma/kırsal kalkınma alanında çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Kırsal alanın kalkındırılmasına yönelik bu çalışmaları planlı dönem öncesi, planlı dönem ve AB ile bütünleşme sürecindeki çalışmalar şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Planlı dönem öncesinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında, tarımsal üretimdeki sıkıntıları gidermeye, gıda güvencesini sağlamaya, küçük üreticilere istihdam ve iş alanları yaratmaya öncelik verilmiştir. Yeniden kurulan devletin ekonomisinin tarıma dayalı olması ve tarım sektöründeki zayıflıklar, ilk dönemlerde kırsal kalkınmada devletçi politikaların benimsenmesini gerektirmiştir (Yüksel ve Dicle, 2009: 203). İlk dönem kırsal kalkınma faaliyetlerden bir bölümü yol, içme suyu, elektrik gibi

altyapıya yönelikken, diğer kısmı ise tarımda makineleşme, hayvan ıslahı, tarımsal destekleme, eğitim gibi ekonomik ve sosyal faaliyetlere yönelik olmuştur. “1923’te İzmir İktisat Kongresi’nin toplanarak mevcut ekonomik durumun değerlendirilmesi, yine 1923’te tarım araçlarının Ziraat Bankası vasıtasıyla ithali ve üreticiye gümrüksüz dağıtılmasının kanunlaştırılması, 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu ile köylere tüzel kişilik tanınması, 1924 tarih ve 432 sayılı Kanun ile yalnızca tarım sektörüne yönelik ilk bakanlık olan Ziraat Vekaletinin kurulması, 1925’te köylüyü zorlayan Aşar Vergisinin kaldırılması ve oluşan gelir açığının arazi vergisi ve tekel ürünlerine zamlarla kapatılmaya çalışılması, 1926’da Medeni Kanunun kabulüyle toprak üzerinde özel mülkiyetin çerçevesinin çizilmesi, 1930’da Ankara’da Yüksek Ziraat Mektebi’nin kurulması ve 1933’te Yüksek Ziraat Enstitüsü’ne dönüştürülmesi, 1932’de çıkarılan kanun ile buğday fiyatlarının devletçe desteklenmesine başlanması, 1934’te İskan Kanunu ile topraksız ya da az topraklı köylülerin toprak sahibi yapılmasının öngörülmesi, 1938’de 3491 sayılı Kanunla Toprak Mahsulleri Ofisi’nin kurulması, 1935’te 2834 ve 2836 sayılı kanunlarla tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerinin kurulması, 1937’de Zirai Kombinalar İdaresinin kurulması, 1938’de Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi’nin düzenlenmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası çiftçilerin makine, gübre gibi ihtiyaçlarının uygun fiyatlarla karşılanabilmesi için 1943’te Türkiye Zirai Donatım Kurumu ile Teknik Tarım ve Bahçivanlık Okulları ve Teknik Tarım Teşkilatının kurulması, 1945 tarih ve 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile vakıf arazilerinin kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılması girişimi, Demokrat Parti döneminde Kore Savaşı sürecinde dünyada tarım ürünlerinin değerinin artması üzerine tarım sektöründe üretimin artırılmasına ağırlık verilmesi ve bu çerçevede ekili alan miktarının artırılması, 1950’de kurulan Karayolları Genel Müdürlüğü’nün karayolu yapımına hız vermesiyle kırsal alanların kasaba ve kentlere erişiminin sağlanmasıyla iç piyasanın gelişmesi, 1954’ten sonra iklim koşullarının olumsuz etkileri, tarım ürünleri ithalatının dış ticaret açığını artırması ve döviz sıkıntısı yedek parça alımı yapılamaması sonucu 1958’de traktörlerin çoğunun atıl kalması gibi nedenlerle tarım yerine sanayileşmeye ağırlık verilmesi, 1961 Anayasası’nda toprak reformunun öngörülmesi ve toprakların kamulaştırılmasına ilişkin hükümlere yer verilmesi” planlı dönem öncesi kırsal kalkınma çalışmaları şeklinde sıralanabilir (Güleç ve Özkan Sancak, 2009: 1141-1143; ayrıca bkz. Bakırcı, 2007; Özden, 2019: 2).

1963’teki ilk planla başlanan planlı kalkınma döneminde, kırsalın kalkındırılmasına yönelik faaliyetler genel olarak kırsal alanlara götürülemeyen hizmetlerin bu alanlara götürülmesini, hizmet maliyetlerinin düşürülmesini ve kır-kent arasındaki farklılıkların azaltılmasını içermektedir (Yüksel ve Dicle, 2009: 203). Planlarda sanayileşmeye öncelik verilmiş, sanayileşme ile kalkınma eşdeğer görülmüştür (Şahin, 2007: 136). 1970’lerden sonra Dünya Bankası Gıda ve Tarım Teşkilatı-FAO, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu-IFAD gibi uluslararası kuruluşlar, kırsal kalkınma projelerinde kredi destekçileri olarak yer almaya başlamışlardır (Güleç ve Özkan Sancak, 2009: 1155). Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl-



Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi bu tür projelere örnek verilebilir. Yine, planlı dönemde kırsal kalkınmaya katkı veren “Tarımsal Yayım ve Uygulama Araştırma Projeleri, Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri, Televizyon Yoluyla Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi, Sosyal Ormancılık Projesi” gibi projeler sayılabilir. Diğer yandan, planlı dönemde kırsal kalkınma üzerinde önemli katkıları olması beklenen Güneydoğu Anadolu Projesi-GAP, Doğu Anadolu Projesi-DAP, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı-DOKAP gibi bölgesel kalkınma projeleri de geliştirilmiştir (Yüksel ve Dicle, 2009: 205). Son olarak, kentsel imkanları kırsal alana götürerek, kırsal nüfusu yerinde tutmaya ve çarpık kentleşmeyi sonlandırmaya ilişkin, gelişmiş ülke tecrübelerinden esinlenen bazı politikalar da planlı dönemde geliştirilmiştir. Köykent, tarım kent, örnek köy, çok yönlü kırsal alan planlaması ve merkez köy projeleri örnek verilebilir. Bunların ortak noktası, başarılı bir şekilde uygulanmalarının mümkün olmaması ve daha çok öneri düzeyinde kalmalarıdır (Şahin, 2019: 144-146).

Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi’yle AB’ye aday ülke statüsü kazanmış, 2001 yılı itibarıyla AB’nin sağladığı kalkınma fonlarından yararlanmaya başlamıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi’yle Bölge Kalkınma Ajanslarının-BKA kurulması yükümlülüğü kabul edilmiş, Ulusal Eylem Planı 2002’de yürürlüğe konulmuş, 2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun ile BKA’lar kurulmuştur (Karakılıçık, 2018: 368, bkz. RG: 08/02/2006-26074; KHK/703 RG: 09/07/2018-30473). BKA’ların, “kırsal kalkınma faaliyetlerini ve projelerini bölge düzeyinde destekleme ve koordinasyon sağlama, kırsal kalkınma projelerinin mahallinde tasarımı ve yönetimi için kapasite gelişimi sağlama, ulusal ve uluslararası ağ yapıları üzerinden kırsal kalkınma projeleri için deneyim paylaşımının hızlandırılmasına katkı sağlama, kırsal kalkınmanın sahiplenilmesini sağlama” gibi rolleriyle kırsal kalkınma üzerinde etkili oldukları belirtilmektedir (Yüksel ve Dicle, 2009: 207). AB ile Türkiye arasında, 2005’te tam üyelik müzakerelerinin başlamasının ardından ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına ilişkin müzakere fasıllarından on birincisi “Tarım ve Kırsal Kalkınma”dır (bkz. ab.gov.tr, 2021). 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, Türkiye’den kısa vadede Birliğin kalkınma politikasını uygulamaya yönelik gerekli kurumsal yapıları oluşturması istenmiş, Türkiye 2003 yılı Ulusal Program’ında bu talepleri yerine getireceğini taahhüt etmiştir. AB fonları için temel referans belgelerinden olan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesi 2006’da yürürlüğe girmiştir. Bu belge, Ulusal Kırsal Kalkınma Planına ve AB -IPARD’na temel teşkil etmektedir. 2006 Katılım Ortaklığı Belgesi’nde IPARD Planı’nın uygulanması için gerekli altyapının öncelikli olarak oluşturulması istenmiş, 2007 tarih ve 56485 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Hizmetleri Hakkında Kanun ile TKDK kurulmuştur (RG: 18/05/2007-26526). AB’nin kırsal kalkınmaya ayırdığı fon, IPARD Programı diye adlandırılmakta, bu fonun Türkiye’deki dağıtımı resmi IPARD ajansı olarak görev yapan TKDK tarafından yapılmaktadır.

5 Kanunun ilk adı, “Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” iken 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 93’üncü maddesi ile yeni şekline dönüştürülmüştür.

TKDK, AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, Türkiye’de kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerde kullanılmasını sağlamak amacıyla, 2007 tarih ve 5648 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Tarım ve Orman Bakanlığı’nın ilgili kuruluşu olan TKDK, kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli bir kamu kurumudur. TKDK, Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen akreditasyon ve yetki devri sürecini 2011 itibariyle başarıyla tamamlamış, 2007-2013 dönemini kapsayan IPARD-I fonlarını kullandırmaya yetkili kılınmıştır. Bu yetki ile, 42 il koordinatörlüğü ve merkez teşkilatı tarafından 2016 yılı sonu itibariyle, IPARD-I Programı başarıyla tamamlanmıştır. 2014-2020 yıllarını kapsayan IPARD-II Programı’nın uygulanmasına da 2016 yılı itibarı ile başlanmıştır. IPARD Programı kapsamında, AB ve uluslararası kuruluşlardan toplamda 6 milyar TL hibe desteği sağlanmış, 16557 proje tamamlanmış, 3674 proje devam etmekte olup, 10831 genç yatırımcı ve 4460 kadın yatırımcıya hibe desteği sağlanmış, toplamda 75000 kişiye istihdam sağlanmıştır (www.tkd.gov.tr, 2021). Bu bağlamda, IPARD fonlarının, Türkiye’de kırsal alanların kalkındırılmasındaki önemine vurgu yapan Akçol, (2022: 261), TKDK’nın hibe desteklerinin faydalanıcılara ulaştırılması ve denetlenmesini sağlayan bir kurum olması hasebiyle, kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğine hizmet ettiğini ifade etmiştir.

## 2. YÖNTEM

Yöntem bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı ve sınırları, deseni ve çalışma grubu, veri toplama yöntemi ve analiz tekniği, geçerliği ve güvenilirliği anlatılmıştır.

### 2.1. Amaç ve Önem

Amaç, araştırmanın niçin yapıldığını, hangi sorunu çözeceğini ya da katkıda bulunacağını ifade etmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 180). Bu araştırmanın amacı, Çanakkale ili örneğinde, TKDK hibe desteklerinin kırsal kalkınma üzerinde rolü olup olmadığını belirlemektir. Araştırmada, Çanakkale ili örneğinde, TKDK hibe desteği alan yararlanıcılar “a) Bu desteklerin projelerine katkılarını nasıl değerlendirmektedirler? b) Proje sürecinde hangi güçlüklerle karşılaşmaktadırlar?” sorularına cevap aranmıştır.

Kalkınma gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başlıca hedefleri arasındadır. Ülkelerin kalkınması, milli gelirlerinin artmasına ve vatandaşlarının daha iyi bir yaşam sürmelerine katkıda bulunur. Sömürgecilik ve sanayileşme sürecine erken dönemlerde başlayan Batı ülkeleri, elde ettikleri zenginliklerle on sekizinci yüzyıldan itibaren kalkınma yolunda önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Sömürge olmaktan yakın zamanlarda kurtulan ya da sanayileşmeye yeni başlayan ülkelerde, insanların önemli kısmı açlık veya yoksulluk sınırında yaşam savaşı vermektedirler. Türkiye ise, sanayileşmeye geç başlamış olmakla birlikte, kalkınma yolunda önemli adımlar atmış, AB’ye aday ülkeler arasına girmiştir. AB’de kırsal alanlar fazladır ve kentli nüfusun beslenmesi için bu alanların korunmasına

ve geliştirilmesine özen gösterilmektedir. IPARD Programı'nın bu kapsamda başlatıldığı yukarıda anlatılmıştır. IPARD Programı kapsamında, Türkiye'ye aktarılan hibelerden yararlananların hangi alanlardaki desteklerden memnun olduklarının, proje sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi eksikliklerin giderilmesi ve sorunlara çözüm üretilmesi bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

## 2.2. Kapsam ve Sınırlar

Araştırma, çalışmanın gerçekleştirildiği 2019'u da kapsayan IPARD II Programı (2014-2020) döneminde, Çanakkale ilinde TKDK tarafından hibe desteği verilen tüm sektörleri ve bu desteklerden faydalanan tüm yararlanıcıları kapsamaktadır. Çanakkale ilinin araştırma için seçilmesinde, her iki araştırmacının Çanakkale'de ikamet etmeleri ve sorumlu yazarın Çanakkale TKDK da uzman olarak görev yapması etkili olmuştur. Verilerin ağırlıklı olarak görüşme yöntemiyle toplanması ve görüşülenlerle sürekli temas halinde olunması da bu tercihte etkilidir. Son olarak, üniversitelerin görevlerinden biri de buldukları ilin, bölgenin ve ülkenin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Çanakkale ilinde gerçekleştirilen çalışmamızın bu amaca hizmet etmesi beklenmektedir. 2014-2020 IPARD II Programı dahilinde TKDK Çanakkale İl Koordinatörlüğü'nce 16 sektörde, toplam 202 yararlanıcıya projeleri için hibe desteği verilmiştir (bkz. aşağıda Tablo 3.1). Ancak zaman, maliyet, geçerlik ve güvenilirlik koşullarının sağlanması gibi nedenlerle araştırmaların sınırlandırılması gerekmektedir (İslamoğlu, 2011: 67). Bu çalışma nitel bir araştırma şeklinde tasarlanması, yüz yüze ve yerinde görüşmelerle, derinlemesine bilgi toplanmak istenmesi gibi nedenlerle mekân, sektör ve katılımcı sayısı bakımından sınırlandırılmıştır. Araştırma, mekânsal yönden Çanakkale ili, sektör bakımından TKDK'nın Çanakkale'de destek verdiği 17 sektör arasından, en çok destek verdiği "süt üreten tarımsal işletmeler, kanatlı eti üreten tarımsal işletmeler, süt ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, zanaatkârlık ve yerel ürün işletmeleri, kırsal turizm ve rekreasyon faaliyetleri, meyve ve sebze ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, yenilenebilir enerji yatırımları" şeklinde toplamda 7 sektör, katılımcı sayısı olarak da bu yedi sektörde en fazla destek verilen 13 proje sahibi ile sınırlandırılmıştır. Seçilen bu sektörlerle karar verilirken, Türkiye'de TKDK desteklerine en fazla rağbet gösterilen ve destek talep edilen sektörlerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Türkiye'de kırsal alanda yapılan ekonomik faaliyetlere bakıldığında, hayvancılık ve turizm sektörlerinin başta geldiğini görmekteyiz. Çanakkale özelinde ise zeytinyağı üreticiliği ve soğuk hava depoculuğu ve turizm, kırsal alanda yoğun olarak yapılan ekonomik faaliyetler arasında yer almaktadır. İlde yıllık ortalama 102.484 ton zeytin üretilmekte, yine yılda ortalama 216,305 büyükbaş ve 489,443 adet küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (İl Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu, 2019: 21, 22). Ayrıca Çanakkale özelindeki konaklama tesislerine ait istatistiklere bakıldığında 2020 yılında 493.412 gece ile bölgenin konaklama amacıyla yoğun şekilde tercih edildiği görülmüştür (canakkale.ktb.gov.tr, 2021). Tüm bu etmenler göz önünde bulundurularak çalışmanın kapsamı daraltılmıştır.

### 2.3. Desen ve Çalışma Grubu

Nitel araştırmada desen, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamaların bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir stratejidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 67; Güler vd. 2015: 173). Örnek olay/case study araştırması (bkz. Güler vd., 2015: 301; Baş ve Akturan, 2013: 181; Merriam, 2013: 54) şeklinde tasarlan bu çalışmada, Çanakkale ilinde, araştırmanın gerçekleştirildiği 2019'da TKDK'nın en fazla destek verdiği 7 sektörden her biri araştırma ögesi olarak belirlenmiştir.

Çalışma grubundaki 13 yararlanıcı öğrenim durumlarına göre, 5'i lisans, 4'ü lise, 4'ü ilkököl mezundur. Yararlanıcıların 2'si destek aldıkları proje kapsamındaki işi ilk defa yaparlarken, 11'i ise uzun yıllardır aynı işi meslek olarak yaptıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya dahil edilen yararlanıcıların tümü erkektir. Yararlanıcıların 2'si 25-30, 4'ü 40-50, 7'si de 50-65 yaş arasındaki kişilerdir. 13 yararlanıcının belirlenen 7 sektöre dağılımları "süt üreten tarımsal işletmeler 2, süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması 2, meyve ve sebzelerin işlenmesi ve pazarlanması 2, et üreten tarımsal işletmeler-kanatlı eti 2, zanaatkarlık ve katma değerli ürünler 2, kırsal turizm ve rekreasyonel faaliyetler 2, yenilenebilir enerji yatırımları 1" kişi şeklindedir.

### 2.4. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği

Araştırma verileri yüz yüze görüşme yöntemiyle, 20.04.2019-07.05.2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve cevap almaya dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 129). Görüşmede kişilerin ve kurumların bir konu hakkında ne düşündükleri, bu düşüncelerine etki eden duygu ve düşüncelerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmaktadır (Ekiz, 2015: 62).

Araştırma, Çanakkale ilinde 2019'da TKDK'nın en fazla hibe desteği verdiği yedi sektörden en çok destek alan toplam 13 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Her sektörden en az bir, en fazla iki proje sahibi ile görüşülmüştür. TKDK'dan projeleri için hibe desteği alan katılımcıların kendilerine sağlanan destekler ve karşılaştıkları sorunlar hakkındaki görüşlerini öğrenebilmek üzere altı soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda yaş, cinsiyet, eğitim, meslek gibi demografik sorular yer almakta olup, araştırmaya katılmayı kabul eden yararlanıcıların ekonomik ve sosyal niteliklerini belirlemeye yöneliktir. İkinci kısımda ise, "yararlanıcıların TKDK destekleri, projelerinin istihdama katkıları, TKDK desteklerinden nasıl haberdar oldukları, projelerinin çevreleri için örnek teşkil etme durumu, karşılaştıkları zorluklar ve TKDK'yı başkalarına tavsiye edip etmeyeceklerine" ilişkin sorular sorulmuştur.

Veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Verileri analizi, anlamı dışarıya aktarma süreci olarak kabul edilmektedir (Erdoğan, 2007: 249). İçerik analizi ise, yazılı dokümanlar haline getirilen metinlerin içeriğinin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek, okuyucunun anlayabileceği bir biçimde

düzenlenerek yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Metinlerin metodik, sistematik, objektif ve mümkünse nicel olarak incelenmesini sağlayan bir tekniktir (Bilgin, 2014: 2). Veriler altı tema ve bunların alt kodları şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme formundaki her soru tema olarak kodlanmıştır. Buna göre, “TKDK’nın sağladığı katkılar, istihdam, bilgi edinme, örnek teşkil etme, karşılaşılan sorunlar ve tavsiye” araştırmanın temalarıdır. Temaların birbirleriyle ve alt kodlarla ilişkilerini görselleştirmek amacıyla, Maxqda Analytics Programı’ndan yararlanılmıştır.

## 2.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik

Geçerlilik, ölçülmek istenen şeyin başka şeylerle karıştırılmadan ölçülebilme derecesidir (Karasar, 2012: 151). Güvenirlilik, ölçüm sonucu elde edilen verinin ölçmek istenilen şeyi her defasında ölçmesi ve bu ölçümlerin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesidir (Arıkan, 2011: 97). Bununla birlikte, geçerlik için güvenirlilik gerekli, ancak yeterli değildir. Bir araç her zaman aynı sonucu vermekle birlikte, asıl ölçümün dışındaki şeyleri de ölçebilir (Balcı, 2010: 110).

Nitel araştırmalardaki geçerlik ve güvenirlilik ile nicel araştırmalardakinden bazı farklılıklar göstermektedir. Geçerlilik ve güvenirlilik karşılığında, nitel araştırmalarda “inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik” terimleri tercih edilmektedir (bkz. Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277-283). Veriler 2019’da Çanakkale ilinde, TKDK hibe desteği alan yararlanıcılarla yapılan görüşmelerden sağlanmıştır. Katılımcıların bilgileri araştırmacılar tarafından kaydedilmesi bulguların gerçekliğini ortaya koymaktadır. Araştırmacının veri toplama aşamasına bizzat katılması, notlarını tutması, kayıt alması ve bunları bizzat düzenlemesi araştırmanın güvenirliliği için önemli görülmektedir (Kozak, 2015: 137). Görüşmeler yapılırken katılımcılar ile yüz yüze görüşülmüş, görüşme notları tutulmuş ve katılımcının onayı alınarak, kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Sonrasında, görüşme notları ses kayıtlarıyla karşılaştırılarak düzenlenmiş ve veri olarak kaydedilmiştir. Bulgular, literatürdeki diğer araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılmış ve benzer sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmıştır. Verilerin elde edilmesi ve analiz süreçlerinde de tutarlı davranmaya özen gösterilmiştir. Verilerin toplanmasında kullanılan yöntemler, analiz sürecinde izlenen yol detaylı şekilde anlatılmıştır. Standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılarak araştırmanın tekraredilebilir olmasına çalışılmıştır. Mümkün olduğunca, veri toplama ve analiz süreçlerinde tutarlı davranılmıştır. Sonuçlar, araştırma verileriyle karşılaştırılarak mantıklı bir şekilde sunulmuştur.

## 3. BULGULAR

Bu başlık altında, TKDK’nın Çanakkale ilinde hibe desteği sağladığı sektörler hakkında genel bilgiler verilmiş, araştırmada kullanılan tema ve kod sistemi açıklanmış, TKDK fonlarından yararlananların bu fonların projelerine katkısına ilişkin algılarına ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin değerlendirmelerine yönelik bulgular aktarılmış ve değerlendirilmiştir.

### 3.1. Araştırma Kapsamındaki Sektörlere İlişkin Bilgiler

Çanakkale ilinde, IPARD II Programı (2014-2020) döneminde, TKDK Çanakkale İl Koordinatörlüğü tarafından üç ana sektör ve on altı alt sektörde yararlanıcılara hibe destekleri sunulmuştur. Destekler, genel olarak tarımsal altyapının iyileştirilmesi, hayvancılığın geliştirilmesi, kırsal turizm ve çiftçilik faaliyetlerinin geliştirilmesine yöneliktir.

**Tablo 3.1.** TKDK'nın Çanakkale'de Desteklediği Sektörler

Sektör Kodu-Adı	Alt Sektör Kodu-Adı	
<b>101 -Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar</b>	101-1	Süt Üreten Tarımsal İşletmeler
	101-2	Kırmızı Et Üreten Tarımsal İşletmeler
	101-3	Kanatlı Eti Üreten Tarımsal İşletmeler
	101-4	Yumurta Üreten Tarımsal İşletmeler
<b>103 -Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması ile İlgili Fiziki Varlıklara Yönelik Yatırımlar</b>	103-1	Süt ve Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması
	103-2	Kırmızı Et ve Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması
	103-3	Kanatlı Eti ve Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması
	103-4	Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması
	103-5	Meyve ve Sebze Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması
<b>302 -Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirme</b>	302-1	Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi ve bitkisel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması
	302-2	Arıcılık ve arı ürünlerinin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması
	302-3	Zanaatkarlık ve yerel ürün işletmeleri
	302-4	Kırsal turizm ve rekreasyon faaliyetleri
	302-5	Su ürünleri yetiştiriciliği
	302-6	Makine Parkları
	302-7	Yenilenebilir enerji yatırımları

**Kaynak:** TKDK Çanakkale İl Koordinatörlüğü, canakkale.tkd.gov.tr, 2021.

TKDK Çanakkale İl Koordinatörlüğü'nce, 2012'den itibaren, IPARD-I Programı (2007-2013) kapsamında yedi dönem proje kabulü gerçekleştirmiştir. İl Koordinatörlüğüne 305 proje sunulmuş, bunların 228'i sözleşmeye bağlanmıştır. Bu projelerin tamamının yatırım süreci tamamlanmış ve ödeme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Projeler için toplamda 39.045.726,88 TL destek sağlanmış, bunun 36.768.794,06 TL'si hibe şeklinde karşılanmıştır. 2016 yılı itibariyle uygulanmasına başlanan IPARD-II Programı (2014-2020) kapsamında, TKDK Çanakkale İl Koordinatörlüğü'ne 202 proje sunulmuştur. Bunların 80'i ile hibe desteği sözleşmeleri imzalanmış, 40 yaş altı 42 yatırımcı ve 41 kadın yatırımcının projesi desteklenmeye hak kazanmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği, "3. Başvuru Çağrı İlanı" kapsamında 2018 yılı sonu itibariyle, kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi (302) ve hayvancılık işletmelerine (101) ait başvurular kabul edilmiştir. TKDK Çanakkale İl

Koordinatörlüğü'ne 302 tedbiri kapsamında; 33 proje, 101 tedbiri kapsamında ise 7 proje teslimi gerçekleştirilmiştir. 302 tedbiri kapsamında sunulan projelerden 21 tanesi uygun olarak merkeze gönderilmiş olup, tamamı sözleşme imzalamaya hak kazanmıştır. 101 tedbiri kapsamında ise 5 proje uygun olarak merkeze gönderilmiş ve tamamı sözleşme imzalamaya hak kazanmıştır. Kısaca, araştırmanın yapıldığı dönemde, toplamda 107 proje başvurusu yapılmış, 18'i sözleşmeye bağlanmış, 11.497.265,60 TL hibe desteği sağlanmış, 8 projenin hibe ödemesi tamamlanmıştır (TKDK, 2021).

### **3.2. Araştırmada Kullanılan Tema ve Kod Sistemi**

Görüşme formundaki altı sorudan her biri aynı zamanda araştırmanın temalarıdır. Her sorunun altında yer alan ve konuya açıklık getirmek için kullanılan sondalar ise alt kodlar/kavramlar şeklinde kod sistemine eklenmiştir. Tema ve kodların belirlenmesinde literatürdeki bilgilerin yanı sıra, katılımcılarla yapılan görüşmelerde öne çıkan konulardan ve araştırmacıların tecrübelerinden de yararlanılmıştır. Bu çerçevede, araştırma verilerinin analizinde, altı kategori/tema ve yirmi yedi alt kod kullanılmıştır. Kodlamalarda Maxqda Programından yararlanılmıştır. Programın görsel araçlar sekmesinden kod matris tarayıcısı butonu seçilerek, kodlanan görüşme formlarındaki her tema ve koda ilişkin tekrarlanma sıklıkları gösterilmiştir.

**Tablo 3.2.** Analizlerde Kullanılan Tema ve Kod Sistemi

Kod Sistemi	PROJELER	TOPL...
TKDK'nin Sağladığı Katkılar	●	13
Girişimcilik	●	9
Maliyetlerin Azalması	●	6
Kapasite Artışı	●	8
Verimlilik	●	5
Uzmanlaşma	●	12
Modernizasyon	●	7
Ekonomik Katkı	●	17
Karlılık	●	10
Likitide Artışı	●	9
İstihdam	●	13
Sabit	●	2
Azalma	●	0
Artma	●	11
Bilgi Edinme	●	13
Sosyal Medya	●	1
Tavsiye	●	5
Diğer Proje Sahipleri	●	3
Basın	●	1
Diğer Kurumlar	●	9
Tanıtım Faaliyetleri	●	3
Örnek Teşkil Etme Durumu	●	13
Hayır	●	0
Evet	●	13
Karşılaşılan Zorluklar	●	13
Ekonomik Kriterler	●	3
Kurum Kaynaklı Zorluklar	●	33
Tedarikçi Kaynaklı Zorluklar	●	14
Danışman Kaynaklı Zorluklar	●	7
Bürokrasi	●	20
Kırtasiyecilik	●	17
Tavsiye	●	13
Şarta Bağlı Ediyor	●	4
Etmiyor	●	1
Ediyor	●	9
TOPLAM	316	316

Tablo 3.2'deki, sol sütunda kullanılan temalar/kategoriler ve bunlarla ilişkilendirilen alt kodlar farklı farklı renklerle gösterilmiştir. Her alt kod, ilişkili olduğu tema ile aynı renktedir. Ortadaki sütunda, proje sahibi yararlanıcıların görüşme formundaki sorulara verdikleri cevapların kodlanması sonrasında elde edilen, tema ve kodlara ilişkin tekrarlanma sıklıklarına ilişkin şekiller görülmektedir. Renk skalası maviden kırmızıya ve küçükten büyüğe farklılık göstermektedir. Rengin, maviden kırmızıya ve küçükten büyüğe dönmesi, o tema veya alt koda ilişkin tekrarlanma sıklığının arttığını göstermektedir. Tablonun sağındaki sütunda ise, her tema ve alt koda ilişkin tekrarlanma sıklıklarının frekans değerleri bulunmaktadır. Buna göre, 13 proje yararlanıcısı "TKDK'nın sağladığı katkılar" temasında sırasıyla en fazla ekonomik



katkı (17 tekrar), uzmanlaşma (12 tekrar) ve girişimcilik (9 tekrar) kodlarına vurgu yapmışlardır. Yararlanıcılara göre, TKDK'nın kendi projelerine en önemli katkısı ekonomiktir. Aldıkları destek ve denetimler sayesinde yaptıkları işlerde uzmanlaştıkları görüşündedirler. Yine, TKDK desteğinin girişimcilik kapasitelerini artırdığını düşünmektedirler.

“İstihdam” temasında en fazla tekrarlanan kod, artma (11 kez)'dir. Yararlanıcılara göre, TKDK destekleri istihdam kapasitelerini artırmıştır. “Bilgi edinme” temasında en çok tekrarlanan kodlar sırasıyla, diğer kurumlar (9 tekrar), tavsiye (5 tekrar), diğer proje sahipleri ve tanıtım faaliyetleri (3'er tekrar) şeklindedir. Buna göre yararlanıcılar, TKDK desteklerine ilişkin bilgilere diğer kurumlar, eş dost tavsiyesi, diğer proje sahipleri ve Kurum tanıtım faaliyetleri sayesinde erişmişlerdir. TKDK'nın, tanıtım faaliyetlerine önem vermesi gerektiği anlaşılmaktadır.

“Örnek teşkil etme” temasında en çok tekrarlanan kod evet (13 tekrar)'tir. Buna göre, katılımcıların tamamı TKDK destekleriyle hayata geçirdikleri projelerinin çevrelerindeki diğer kişi ve işletmelere örnek teşkil ettiği görüşündedirler. “Karşılaşılan güçlükler” temasında en çok tekrarlanan kodlar sırasıyla kurum kaynaklı zorluklar (33 tekrar), bürokrasi (20 tekrar), kırtasiyecilik (17 tekrar), tedarikçi kaynaklı sorunlar (14 tekrar) şeklinde sıralanmaktadır. Buna göre katılımcılar, en fazla Kurum tarafından hazırlanması istenilen belgelerin çokluğundan ve karmaşıklığından, bürokratik işlemlerin zor ve zahmetli olmasından, kırtasiyeciliğin fazlalığından ve proje için gerekli malzemelerin tedariki sürecinde yaşadıkları sorunlardan yakınmaktadır. Yararlanıcıların kırsal kesimden gelmeleri ve eğitim seviyelerinin nispeten düşük olması, Kurum tarafından istenilen çok sayıda bilgi ve belgenin süresi içerisinde hazırlanıp teslim edilmesini güçleştirmektedir. Yine, proje kapsamında hibe desteğiyle piyasadan araç ve alet satın almak durumunda kalmaları ve tedarikçilerin “nasıl olsa hibeden geliyor” düşüncesiyle ürünleri astronomik rakamlarla yararlanıcılara satmaları, yararlanıcıların projelerini olumsuz etkilemektedir.

“Tavsiye” temasında en fazla tekrarlanan kodlar sırasıyla, ediyor (9 tekrar), şarta bağlı ediyor (4 tekrar), etmiyor (1 tekrar) şeklindedir. Buna göre, yararlanıcıların önemli bir bölümünün TKDK'yı, kendi projelerine katkıları nedeniyle çevrelerine tavsiye ettikleri anlaşılmaktadır. Yararlanıcıların bir kısmının ise, istenilen bilgi ve belgelerin azaltılıp kolaylaştırılması, bürokratik engellerin ve tedarikçi kaynaklı sorunların giderilmesi halinde TKDK'yı çevrelerine tavsiye edebilecekleri anlaşılmaktadır.

### **3.3. Analiz Temaları ve Kodları Arasındaki İlişkilerin Haritalandırılarak Gösterimi**

Araştırma kapsamındaki 13 yararlanıcıyla yapılan görüşmeler temalara ve kodlara göre ayrıldıktan sonra, belirlenen temalar ve kodlar arasındaki ilişkileri haritalandırarak göstermek için Maxqda Programında “Görsel Araçlar, MAXMaps, Yeni Belge Modeli, Tek Vaka Modeli” yolu izlenerek aşağıdaki şekil oluşturulmuştur:



sıklıkları fazla olan temalara ve kodlara ilişkin çizgiler kalın, az olanlar ise ince çizgilerle gösterilmektedir. Soldan sağa doğru açıklanacak olursa, yararlanıcılar TKDK'nın proje desteğine ilişkin bilgilere ağırlıklı olarak diğer kurumlar vasıtasıyla ulaşmışlardır. Yararlanıcılar arasında TKDK desteklerinin istihdamı artırdığı görüşü hakimdir. Yararlanıcıların çoğu TKDK desteklerini çevrelere tavsiye edebilecekleri, projelerin çevrelere örnek teşkil edeceği görüşündedirler. Yararlanıcılar, TKDK'nın projelerine en önemli katkısının ekonomik olduğu, bunun da karlılık ve likiditeyle ilişkili olduğunu düşünmektedirler. Yararlanıcıların projeler sürecinde karşılaştıkları en önemli güçlükler kurumsal kaynaklı sorunlardır. Bunların başında sırasıyla bürokrasi, kırtasiyecilik ve tedarikçi kaynaklı sorunlar gelmektedir. Tedarikçi kaynaklı sorunların temelinde ise, yararlanıcıların yeterli düzeyde danışmanlık hizmeti alamamaları vardır.

#### 4. TARTIŞMA

Kalkınma olgusu, son elli yılda ülke gündemlerinin ilk sıralarında yer almaktadır. Kalkınma yarışına erken başlayan Batı ülkelerinde, sanayileşme ve kentleşme süreçleri çoğu zaman eş zamanlı olarak gelişmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşmeye dayanmayan, kentsel yoksulluğu kırsal yoksulluğa tercih etmeye dayalı bir kentleşme süreci yaşanmaktadır. Sanayi Devriminden günümüze, dünya çapında kırsal alanlardan kentlere göçler devam etmektedir. BM Nüfus Fonu (UNFPA) verilerine göre, günümüzde dünya nüfusunun yarıdan fazlası kasaba ve şehirlerde yaşamakta olup, 2030'a kadar beş milyar insanın kentlerde yaşaması beklenmektedir. Kentleşme süreci özellikle Afrika ve Asya'da hızlı ilerlemekte, bu durumun büyük çaplı ekonomik, sosyal ve çevresel dönüşümlere yol açacağı tahmin edilmektedir. Kentleşme refah artışı, verimlilik ve ekonomik büyüme potansiyelinin yanı sıra, özellikle gelişmekte olan ülke kentlerinde, yüksek oranda yoksulluğa neden olmaktadır. Bu ülkelerde eşitsizlik önemli boyutlara ulaşmıştır. Yoksul gecekondü sakinleriyle zenginler aynı kentlerde birbirlerinden ayrılmış olarak çok farklı yaşamlar sürmektedirler (www.unfpa.org, 2021). AB, kırsal kalkınmaya önemli oranda fon ayıran uluslararası bir örgüttür. Türkiye, AB'ye aday bir ülke olarak, TKDK vasıtasıyla, AB'nin kırsal kalkınmaya yönelik fonlarından yararlanmaktadır. Bu araştırma, Çanakkale ili örneğinde, TKDK hibe desteklerinin kırsal kalkınma üzerinde rolü olup olmadığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada ilk olarak, “Çanakkale ili örneğinde, TKDK'dan hibe desteği alan yararlanıcılar bu desteklerin projelerine katkılarını nasıl değerlendirmektedirler?” sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, TKDK hibe desteklerinin proje sahiplerine en önemli katkısının “ekonomik” olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik katkı, karlılık ve likiditeyle ilişkilendirilmiştir. Başka bir deyişle, TKDK hibe destekleri proje sahiplerine karlılık ve para akışı sağlamıştır. Proje sahipleri, AB standartlarında hazırlanan ve TKDK tarafından denetlenen projeleri sayesinde yaptıkları işlerde uzmanlaştıklarını ve girişimcilik kapasitelerinin arttığını düşünmektedirler. Aynı zamanda, TKDK desteklerinin işletmeleri üzerinde

maliyetlerin azaltılması, kapasite ve verimlilik artışı, modernizasyon gibi olumlu katkılarının da olduğunu ifade etmektedirler. Bulgulardan hareketle, araştırmaya katılan yararlanıcıların, TKDK hibe desteklerinin projelerine olumlu yönde katkı sağladığını düşündükleri söylenebilir.

Araştırmada ikinci olarak, “Çanakkale ili örneğinde, TKDK’den hibe desteği alan yararlanıcılar proje sürecinde hangi güçlüklerle karşılaşmaktadırlar?” sorusuna cevap aranmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, proje sahiplerinin proje sürecinde sırasıyla kurum kaynaklı sorunlar, bürokrasi ve kırtasiyecilik ile tedarikçi kaynaklı sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır. TKDK, AB fonlarından sağlanan hibeleri projeleriyle hibe almaya hak kazanan proje sahiplerine aktarmaktadır. Bu fonların denetimi, AB ve TKDK tarafından yapıldığından proje sürecinde çok sayıda belgenin hazırlanması ve işletmelerle ilgili AB standartlarında düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Proje sahiplerinin kırsal alanda yaşamaları, hazırlanması ve TKDK’ya teslim edilmesi gereken belgeler için sürekli kent merkezine gelip gitmek zorunda kalmaları, eğitim seviyelerinin nispeten düşük olması kurum kaynaklı sorunlar şeklinde değerlendirilmektedir. Yine, kurum kaynaklı sorunlarla bağlantılı olarak, bürokratik işlemlerin fazlalığı ve kırtasiyecilik, yani işlerin yürütülmesinde biçime gereğinden fazla önem verilmesi de proje sahiplerinin karşılaştıkları önemli güçlüklerdendir. Diğer yandan, proje sahiplerinin işletmeleri için gerekli malzemeleri piyasadan tedarik etmek durumunda kalmaları ve tedarikçilerin “para nasıl olsa hibeden geliyor” diye sattıkları malzemelerin fiyatlarını fazlaca artırmaları, proje sahiplerinin fonlardan verimli bir şekilde yararlanmalarını engellemektedir. Tedarikçi kaynaklı sorunların temelinde ise, proje yararlanıcılarının yeterli düzeyde danışmanlık hizmeti alamamaları olduğu anlaşılmaktadır. Bulgulardan hareketle, proje sahiplerinin proje süresince TKDK ile ilişkilerinde bürokrasi ve kırtasiyecilik, piyasayla ilişkilerinde ise tedarikçilerinin/satıcıların ürünleri pahalı satmalarından kaynaklı sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır.

Kuramsal bağlamda değerlendirildiğinde, “geleneksel kuramların” ekonomik kalkınmaya ve büyümeye öncelik vermeleri, ülkeler arası gelişmişlik farklarını göz ardı etmeleri, kalkınmada yalnızca ekonomik faktörlere yoğunlaşmaları gibi nedenlerle kalkınmayı doğru değerlendiremedikleri görülmektedir. “Yeni kalkınma kuramları” da geleneksel kuramlar gibi kapitalist sitem içerisinde kalarak sorun çözüme gayreti içerisinde olmuşlardır. Bununla birlikte, kalkınma sürecinde yalnızca sermaye kesiminin karlarını artırmayı değil, tüm toplum kesimlerinin refah mutluluğunu artırmaya hedefleyen eğitim, sağlık, demokrasi, hakkaniyetli paylaşım ve çevre gibi değerleri de kalkınma kavramına eklemiştirlerdir. Kalkınmanın kırsal boyutunda ise gelişmekte olan ülkelere yönelik politikalar dikkat çekmektedir. Başta BM olmak üzere, OECD, Dünya Bankası ve AB gibi örgütler kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, geleneksel, yeni ve kırsal kalkınma modellerinin karma bir şekilde uygulandığı söylenebilir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, her ne kadar sanayiye dayalı bir kalkınma arzu edilse de ekonominin tarımsal niteliği

nedeniyle devlet eliyle, kırsal kalkınmaya öncelik verilmesi gerekmiştir. 1950-1960 Demokrat Parti döneminde, tarımın yanı sıra karayolu, tarım makineleri, çimento ve şeker gibi sanayinin çeşitli alanlarındaki yatırımlar hızlanmıştır. 1960 sonrası başlayan planlı kalkınmayla birlikte, geleneksel kalkınma politikalarının yanında, yeni kalkınma kuramlarına yönelik politikaların da uygulandığı görülmektedir. AB-Türkiye ilişkilerinin geliştiği 2000'lerden sonra ise, geleneksel ve yeni kalkınma kuramlarının yanında, kırsal kalkınmaya yönelik politikaların da tekrar önem kazandığı söylenebilir.

Çalışmanın, nitel araştırma desenlerinden örnek olay araştırması şeklinde tasarlanması, verilen yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla, yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanması, araştırma ortamının çalışmayı hazırlayan araştırmacı tarafından bizzat gözlemlenmesi, araştırmacının aynı zamanda TKDK'da uzman olarak görev yapması nedeniyle konuya içeriden bir gözle de bakma imkanının olması, görüşmelerin zamana yayılarak, proje sahibi yararlanıcılarla sohbet etme imkanı yaratılması bu araştırmanın veri toplamadaki güçlü yönleri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, araştırmanın zaman ve maliyet engelleri nedeniyle, Çanakkale ili ve TKDK'nın destek verdiği 7 sektörde faaliyet gösteren 13 yararlanıcıyla sınırlandırılması zayıf yönler olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, bu araştırmanın TKDK'nın faaliyet gösterdiği 42 ili, tüm projeleri ve sektörleri kapsayacak şekilde geliştirilmesi potansiyeli bulunmaktadır. Yine bu araştırma, proje sürecinin aktörlerinden TKDK ile sözleşme imzalayan yararlanıcılarla sınırlandırılmıştır. TKDK çalışanları ve proje hazırlama noktasında yararlanıcılara danışmanlık hizmeti sunan firmaların da sürece dahil edildiği, geniş kapsamlı bir araştırma tasarlanması da mümkündür. Son olarak, araştırma kapsamında belirlenen tema ve kodlara ilişkin sorular hazırlanıp, geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılarak bir "kırsal kalkınma ölçeği" geliştirmesi de imkân dahilindedir.

Araştırma, sonuçları itibarıyla, başta Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere, TKDK ve diğer kalkınma ve kırsal kalkınma alanlarında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara alacakları kararlarda dikkat etmeleri gereken önemli bazı veriler sunmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları dışında, TKDK destekleri için hibe başvurusunda bulunacaklara danışmanlık hizmetleri sunan firmaların yanı sıra kırsal kalkınma alanında akademik çalışma yapacaklara da araştırma verilerinin katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

## SONUÇ

Çanakkale ili örneğinde, TKDK hibe desteklerinin kırsal kalkınma üzerinde genel anlamda olumlu katkılarının olduğu anlaşılmıştır. TKDK hibe desteklerinin kırsal alana en önemli katkısı ekonomik olmakla birlikte, kırsal işletmelerin modernleştirilmesi, üretim kapasitesinin artırılması, yapılan işlerde profesyonelleşme sağlama, verimliliğin ve karlılığın artması öne çıkan katkılar şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcı sayısı, mekân ve zaman kısıtları nedeniyle küçük bir örnek üzerinde gerçekleştirilen bu araştırma bulgularını genelleme imkânı olmasa da bir durum

tespiti şeklinde değerlendirilmesi mümkündür. TKDK hibe desteklerinin hak sahiplerine dağıtılması konusunda karşılaşılan sorunlara ilişkin önerilerimiz: a) Bürokrasi ve kırtasiyecilik azaltılmalı, b) Proje hazırlanması sürecinde hizmet veren danışmanlık firmaları denetlenmeli, çalışanları eğitilmeli, c) Tedarikçi firmaların haksız fiyat artışı yapmalarının önüne geçecek denetim mekanizmaları geliştirilmeli, d) TKDK ile faydalanıcılar arasında imzalanan sözleşmeler Euro cinsinden olmalı, e) Proje takvimi netleştirilmeli, f) TKDK'nın kurumsal tanıtım faaliyetleri artırılmalı, g) Daha sık proje çağırısına çıkmalı ve destek verilen sektörler artırılmalı, h) Avans ödemesi oranı artırılmalı ve yararlanıcıların avans alabilmeleri kolaylaştırılmalıdır şeklinde sıralanabilir.

## **THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION PRE-ACCESSION FINANCIAL AID INSTRUMENT FUNDS IN RURAL DEVELOPMENT IN TURKEY: THE CASE OF ÇANAKKALE**

### **1. INTRODUCTION**

Since the first years of the Republic, Turkey has accelerated its development efforts by the state. It was thought that development could be achieved by starting from the countryside in this first period when the agricultural quality was dominant. Various arrangements have been made for rural development, and implementations have been carried out. After the transition to planned development, the state's initiatives for rural development were supported with funds from international organizations. With these funds, some projects for rural and regional development were developed and tried to be implemented. In Turkey, since the 2000s, the most critical developments in rural development have started with the European Union-EU membership process. EU funds member and candidate countries under the IPARD Instrument for Pre-Accession Assistance for rural development. As a candidate country, Turkey has made the necessary arrangements to benefit from IPARD and has completed its institutionalization. Entrepreneurs who want to benefit from IPARD Funds in EU countries and candidate countries can develop their projects related to the specified sectors and apply to these funds through the coordinator institutions in their countries. In Turkey, the institution that mediates the delivery of IPARD funds to the project owners is the Agriculture and Rural Development Support Institution TKDK, the relevant institution of the Ministry of Food, Agriculture, and Livestock. Determining the role of the institution's support on the development of the rural areas of Turkey, revealing the problems faced by the entrepreneurs with the project during the implementation process, and producing solutions to them make this research worth doing.

## 2. METHODS

The research aims to determine whether TKDK grant supports have a role in rural development in the example of Çanakkale province. The research covers all sectors and all beneficiaries benefiting from grant support by TKDK in Çanakkale province during the IPARD II Program (2014-2020) period. However, the research was limited to the province of Çanakkale in terms of location, the seven sectors that TKDK provided support in Çanakkale among the 17 sectors in terms of the sector, and the 13 project owners that received the most support in these seven sectors in terms of the number of participants. The research was designed as a case study from qualitative patterns. Each of the seven sectors examined was considered as a case study item. The data were collected between 20.04.2019 and 07.05.2019 by face-to-face interview method. A structured interview method was preferred in data collection, and interview forms consisting of standardized open-ended questions were used. The data were analyzed by content analysis technique. Each question in the interview form was coded as a theme. Maxqda Analytics Program was used to visualize the relationships of themes with each other and with subcodes. In order to ensure the validity and reliability of the research findings, the principles of “credibility, transferability, confirmability, generalizability, and reliability” were adhered to.

## 3. RESULTS

First of all, it was understood that the primary contribution of TKDK grant supports to the project owners was “economic.” The economic contribution is associated with profitability and liquidity. In other words, TKDK grant supports provided profitability and money flow to the project owners. Project owners think that thanks to their projects prepared in EU standards and supervised by TKDK, they specialize in their work and increase their entrepreneurial capacity. At the same time, they state that TKDK supports positively contribute to their businesses, such as reducing costs, increasing capacity and productivity, and modernization. Based on the findings, it can be said that the beneficiaries participating in the research think that TKDK grant supports contribute positively to their projects. Secondly, it is necessary to prepare many documents during the project process and make arrangements in EU standards regarding businesses. The fact that the project owners live in rural areas have to come and go to the city center constantly for documents that need to be prepared and submitted to TKDK, and the relatively low level of education are considered as institution-related problems. Again, the excess of bureaucratic procedures in connection with the problems originating from the institution and giving too much importance to the paperwork, that is, to the form in the execution of the works, are the main difficulties the project owners face. On the other hand, the fact that the project owners have to procure the necessary materials for their businesses from the market and the suppliers increase the prices of the materials they sell because “the money comes from the grant anyway” prevents the project owners from benefiting from the funds efficiently. On the other hand, it is understood that the project beneficiaries cannot receive adequate consultancy services at the root of the supplier-related problems.

## **4. DISCUSSION**

In the process of harmonization with the EU, Turkey has started to benefit from EU funds for rural and regional development. Grant supports offered to project owners through TKDK make significant contributions to the modernization of rural enterprises, increase production, profitability, specialization, production capacity, and employment in rural areas. However, in the project processes, it has been observed that the bureaucratic processes are too much, the preparation of documents is too formal, the suppliers sell the necessary goods and materials too expensive, and the project owners are not able to receive adequate consultancy services. The design of the study as a case study, one of the qualitative research designs, its collection with the semi-structured interview forms, face-to-face interview method, and the observation of the research environment by the researcher who prepared the thesis and the thesis owner also works as an expert at TKDK so it is possible to look at the subject with an inside eye, to spread the talks over time, to create the opportunity to chat with the beneficiaries of the project can be considered as the strengths of this research in data collection. However, the limitations of the research to 13 beneficiaries operating in Çanakkale province and seven sectors supported by TKDK can be considered as weaknesses due to time and cost barriers. On the other hand, this research has the potential to be developed to cover 42 provinces, all projects, and sectors in which TKDK operates. Again, this research was limited to the beneficiaries who signed a contract with TKDK, one of the actors of the project process. It is also possible to design comprehensive research in which TKDK employees and companies providing consultancy services to the beneficiaries at the project preparation are also included in the process. Finally, it is also possible to develop a “rural development scale” by transforming the themes and codes determined within the scope of the research into questions and conducting validity and reliability tests. In terms of its results, the research presents some essential data to the Ministry of Food, Agriculture and Livestock, TKDK, and other institutions and organizations operating in the fields of development and rural development, which should be considered in their decisions. Apart from public institutions and organizations, it is thought that the research data will contribute to those who will do academic studies in the field of rural development, as well as companies that provide consultancy services to those who will apply for grants for TKDK supports.

## **CONCLUSION**

As a result, it has been understood that TKDK grant supports have positive contributions to rural development in the Çanakkale province example. Although the primary contribution of TKDK grant supports to rural areas is economical, the notable contributions are listed as modernizing rural enterprises, increasing production capacity, providing professionalization in the work done, increasing productivity and profitability.



## KAYNAKÇA

- Akyol, T. İ. (2021). "Reflections of the Funds Distributed Under the Instrument for PreAccession Assistance for Rural Development (IPARD) Program on Çanakkale" B. Akkaya, K. Jermstittiparsert, A. Günsel (ed.). Handbook of Research on Current Trends in Asian Economics, Business, and Administration. IGI Global Publishing.
- Arıkan, R. (2011). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, (3. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- BM Nüfus Fonu-UNFPA (2021). Kentleşme. <https://www.unfpa.org/urbanization>, (Erişim: 17.07.2021).
- Devlet Planlama Teşkilatı-DPT (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT: 2522.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Ercan, F. (2006). *Gelişme Yazını Açısından Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum*. Ankara: Erk Yayınları.
- Güleç, S. ve Özkan Sancak, H. (2009). "Kırsal Kalkınmada Dönüşüm: AB’ye Uyum Sürecinde Türkiye Açısından Bir İnceleme". U.K. Bilgin, A. Akay ve K. Ertan (ed). içinde *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 1*. (s. 1139-1157). TODAİE Yayın No: 351, Ankara.
- Gülçubuk, B. vd. (2010), "Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri". *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, 11-15 Ocak 2010. Ankara [https://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap\\_goster.php?kodu=82](https://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=82) (Erişim: 13.07.2021).
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., Taşğm, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Han, E., Kaya, A. A. (2010). *İktisadi Kalkınma ve Büyüme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Han, E., Kaya, A. A. (2012). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*. Ankara: Nobel Yayınları.
- İkin, A. (1988). *Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi*. İstanbul: Yön Ajans.
- İslamoğlu, A. H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Karakılıçık, Y. (2018). *Yeni Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koç, B., Aykut G. (2004), "Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Köy Kent Yaklaşımı ve Bazı Ülkelerde Uygulanan Benzeri Modeller", *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 16-18 Eylül 2004, Tokat.
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kuşat, N. (2014). “Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10 (2), ss. 65-87.
- Merriam, B. S. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. S. Turan (Çev. Edt.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Özden, F. (2019). Kırsal Kalkınmaya Etki Eden Başlıca Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Faktörlerin Analizi ve Uygun Kırsal Kalkınma Seçeneklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Öztürk, N. (2005). *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Roma Yayınları.
- Palabıyık, S. (2009). Geleneksel ve Yeni Kalkınma Kuramlarının Analizi: Türkiye Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Rostow, W. W. (1980). İktisadi Gelişmenin Merhaleleri. (Çev. Erol Güngör). İstanbul: Kalem Yayınları.
- Sönmez, V., Alacapınar, F. G. (2011). Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Şahin, H. (2007). Türkiye Ekonomisi-Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şahin, Y. (2019), Kentleşme Politikası, 8. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2015). Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD II) Programı (2014-2020). Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, [https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Kırsal KalkınmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Kırsal_KalkınmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf) (Erişim, 08.07.2021).
- T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2004). II. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu. Ankara, [https://www.turktob.org.tr/uploads/plugo/TARIM%20%20C5%9EURASI/II.TARIM%20ORMAN%20%20C5%9EURASI/II.%20TARIM%20%20C5%9EURASI%208\)%20KOM%20%20C4%B0SYON%20RAPORU.%20K%20%20C4%B1rsal%20Kalk%20%20C4%B1nma%20Politikalar%20%20C4%B1.pdf](https://www.turktob.org.tr/uploads/plugo/TARIM%20%20C5%9EURASI/II.TARIM%20ORMAN%20%20C5%9EURASI/II.%20TARIM%20%20C5%9EURASI%208)%20KOM%20%20C4%B0SYON%20RAPORU.%20K%20%20C4%B1rsal%20Kalk%20%20C4%B1nma%20Politikalar%20%20C4%B1.pdf), (Erişim, 08.07.2021).
- TKDK Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2021). Çanakkale İl Koordinatörlüğü Brifing Raporu, Çanakkale.
- TKDK Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2021). Çanakkale İlinde Desteklenen Sektörler, <https://canakkale.tkd.gov.tr/Tedbirler.aspx>, (Erişim: 17.07.2021).
- Todaro, M. (2000). *Economic Development*. Seventh Edition, Essex: Pearson Education Limited.
- Tolunay, A., Akyol, A. (2006). “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, ss. 116-127.
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayalı%20Nüfus-Kayıtlar%20Sistemi-Sonuçları-2020-37210&dil=1> (Erişim: 13.07.2021).
- Tülyüoğlu, Ş., Çeştepe, H. (2004). Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi. (Ed. Sami Taban, Muhsin Kar), *Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular*, Bursa: Ekin Kitabevi.

- Ülğüray, M. (1974). *Teknoloji Çağında Kalkınma Sorunu*. Ankara: Varlık Yayınevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2002). *İnsani Kalkınma Politikaları ve Türkiye Üzerine Bir Deneme*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- Yüksel, F., Dicle, M. (2009), “Türkiye’de Ulusal Kalkınma Modeli Olarak Kırsal Kalkınma”. U.K. Bilgin, A. Akay ve K. Ertan (ed). içinde *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 1*. (s. 199-212). TODAİE Yayın No: 351, Ankara.
- 2006 Tarih ve 5449 Sayılı Kırsal Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun, RG: 08/02/2006-26074.
- 2007 tarih ve 5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Hizmetleri Hakkında Kanun, (RG: 18/05/2007-26526).
- 2018 Tarih ve 703 Sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, RG: 09/07/2018-30473-Mükerrer.
- [https://www.ab.gov.tr/muzakere-fasillari\\_62.html](https://www.ab.gov.tr/muzakere-fasillari_62.html), (Erişim, 15.07.2021).
- <https://www.tkd.gov.tr/#>, (Erişim: 17/07/2021).
- [https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/1/ulusal\\_kirsal\\_kalkinma\\_stratejisi.pdf](https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/1/ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi.pdf) (Erişim tarihi:11/06/2021).
- <https://canakkale.tarimorman.gov.tr> , 2019 yılı Brifing Raporu(Erişim Tarihi: 31/08/2021)  
<https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70507/bakanligimizdan-belgeli-konaklama-tesis-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi: 31/08/2021).

<b>KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE</b>	<b>AÇIKLAMA / EXPLANATION</b>	<b>KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS</b>
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Semih ORUÇ Mustafa KARA
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Semih ORUÇ Mustafa KARA
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Semih ORUÇ
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Semih ORUÇ Mustafa KARA
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Semih ORUÇ Mustafa KARA